

Katarzyna Parzych-Blakiewicz

Sprawozdanie z IX Dni Interdyscyplinarnych Wydziału Teologii UWM pt. "Na progu życia. Teologia ewolucji wobec wiary chrześcijan"

Forum Teologiczne 10, 235-240

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

że człowiekowi wolno to robić. W tym wypadku, a także w wypadku zamrażania ludzkich zarodków to, co możliwe technicznie, nie oznacza, że jest godziwe moralnie. Człowiek stworzony został na obraz i podobieństwo Boga i to go radykalnie odróżnia od pozostałych stworzeń. U początku każdej istoty ludzkiej jest stwórczy akt Boży, w który rozmnażanie ludzkie wpisuje się na zasadzie współpracy. Tutaj z kolei niezwykle ważny jest moment poczęcia, które winno odbywać się na sposób ludzki, a miejscem wyłącznym do przekazywania życia powinno być małżeństwo mężczyzny i kobiety. Sposób i miejsce poczęcia osoby ludzkiej definiuje ją na całe życie.

Sztuczna reprodukcja zakłada kontrolę nad narodzinami człowieka, zatem wchodzi w prerogatywy Stwórcy. Człowiek, będący wynikiem pracy w laboratorium, przestaje być darem, lecz zostaje potraktowany jako produkt. Poczęcie zgodne z naturą ludzką, w naturalnym akcie seksualnym jest owocem transcendencji i wyrazem otwarcia na transcendencję. Przy metodzie wspomaganego rozrodu *in vitro* mamy do czynienia z produkcją istoty ludzkiej. Techniki wspomaganey reprodukcji są jednoznacznie negatywnie oceniane przez Magisterium Kościoła Katolickiego (por. Instrukcja *Donum vitae* z 1987 r. oraz *Dignitas personae* ²2008 r.).

Wypowiedzi prelegentów wywołały żywe zainteresowanie słuchaczy, wyrażone w licznych pytaniach i dopowiedzeniach. Dyskusja dotyczyła przede wszystkim regulacji prawnych kwestii bioetycznych. Zastanawiano się, czy problemy takie, jak zapłodnienie *in vitro* winny być w ogóle regulowane przez prawo stanowione, a jeśli tak, to w jakim zakresie. Za główny wniosek seminarium można uznać zdanie zawarte w jego tytule – już jednak bez znaku zapytania: naprotechnologia jest skuteczną i moralnie godziwą alternatywą dla sztucznej reprodukcji.

KRZYSZTOF GUZEK

Sprawozdanie z IX Dni Interdyscyplinarnych Wydziału Teologii UWM pt. „Na progu życia. Teoria ewolucji wobec wiary chrześcijan”

W Bibliotece Głównej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 16–17 października 2008 r. odbyła się dziewiąta konferencja naukowa z serii dorocznych Dni Interdyscyplinarnych Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie zatytułowana: „Na progu życia. Teoria ewolucji wobec wiary chrześcijan. W 150-lecie ogłoszenia teorii ewolucji biologicznej Karola Darwina”. Zorganizowano ją we współpracy środowiska bio-

logicznego i teologicznego UWM. Na każdą z trzech sesji składały się wystąpienia z trzech obszarów badawczych: filozofii, biologii oraz teologii.

W pierwszej sesji wystąpiło sześciu prelegentów. Ks. prof. dr hab. Zygmunt Hajduk (Katedra Filozofii Przyrody Nieożywionej KUL Jana Pawła II) przedstawił zagadnienie metodologicznego statusu teorii ewolucji biologicznej. Zwrócił uwagę na konieczność oddzielenia trzech zakresów metodologicznych ściśle związanych z dyskusją na temat ewolucji, które odzwierciedlają pojęcia: „ewolucja”, „teoria ewolucji biologicznej” oraz „ewolucjonizm”. Prof. dr hab. Eugeniusz Biesiadka (Katedra Ekologii i Ochrony Środowiska UWM) przedstawił rozwój koncepcji ewolucyjnych od czasów Darwina. Omawiając elementy darwinowskiej teorii ewolucji, prelegent wyakcentował fakty dostępne obserwacji oraz recepcję teorii Darwina w świecie nauki ze szczególnym uwzględnieniem Augusta Weismanna, Richarda Goldschmidta, Stephena Jay Goulda, Motoo Kimury, Piotra Kropotkina, Vero C. Wynne-Edwardsa czy Williama Hamiltona. Prof. dr hab. Ryszard Górecki (Katedra Fizjologii i Biotechnologii Roślin UWM) przedstawił zagadnienia ewolucyjne na poziomie genetycznym. Prelegent wskazał na istnienie w przyrodzie duplikacji genomów, mutacji, rearanżacji genów, zjawisko zmian w genomach przez przyjmowanie genów od innych gatunków. Szczególnie interesujące było omówienie czterech wersji ewolucji *Hominidae*: dwóch „teorii pożegnania z Afryką”, „teorii multi-regionalnej” oraz „teorii wulkanicznej zimy”.

Prof. dr hab. Alicja Boroń (Katedra Zoologii UWM) w wykładzie *Ewolucja zwierząt na poziomie chromosomów* ukazała problematykę śledzenia procesu ewolucji gatunków spokrewnionych na podstawie różnic i podobieństw w strukturze chromosomów. Zwróciła uwagę na istotne znaczenie duplikacji segmentowych w ewolucji ssaków. Czynnikiem wyróżniającym człowieka wśród naczelnych jest, w opinii prelegentki, sposób funkcjonowania genomu a nie jego struktura.

W opozycji do klasycznych zwolenników teorii ewolucji ks. prof. dr hab. Piotr Lenartowicz (Instytut Filozofii, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” w Krakowie) w wystąpieniu *Scenariusze darwinizmu a rekonstrukcje szczątków praczłowieka* podzielił się z audytorium wątpliwościami odnośnie do zbyt harmonijnie prezentowanej teorii ewolucji. Problemem, jaki zasygnalizował, jest wpływ apriorycznych scenariuszy darwinizmu na interpretację starożytnych szczątków istot podobnych do człowieka epoki polodowcowej. Omówił trzy interpretacje teorii darwinizmu: uniwersalnej ciągłości pokrewieństwa, gradualizmu w genezie lokomocji bipedalnej człowieka oraz zmian w powłokach ciała praczłowieka. Przekonanie o słuszności założeń darwinizmu w kwestii pochodzenia człowieka od przedludzkich, małych przodków, a stąd przeświadczenie o wzajemnym pokrewieństwie gatunków zwierzęcych z ludzkim jest, zdaniem prelegenta, dyskusyjne.

Ks. dr hab. Marian Machinek, prof. UWM (Zakład Teologii Moralnej UWM) w swoim zatytułowanym *Spór o trzeci gatunek szympansa. Ewolucjonizm jako wyzwanie dla chrześcijańskiej antropologii* skupił się na teologicznej odpowiedzi na pytanie o filogenezę człowieka, które dla teologa ma nieuniknione implikacje ontogenetyczne i ontologiczne. Akcentując złożoność materialno-duchową, prelegent podkreślił wagę adekwatnej koncepcji ontologicznej, uwzględniającej komplementarność ludzkiego ciała i duszy. Nie brakuje teologów (przykładem może być Ulrich Lücke), którzy przekroczenie „Rubikonu hominizacji” widzą w śladach świadomości religijnej praprzodków człowieka. Zdaniem prelegenta, nauki przyrodnicze powinny unikać wyjaśnień całościowych, zaś nauki teologiczne powinny głębiej wnikać w osiągnięcia nauk przyrodniczych.

W drugiej sesji uczestnicy konferencji wysłuchali czterech wykładów. Prof. dr hab. Zbigniew Wiktor Endler, w opracowanym we współpracy z dr Barbarą Juśkiewicz-Swaczyną (Katedra Ekologii Stosowanej UWM) w wykładzie *Przemiany krajobrazu przyrodniczego ziem polskich pod wpływem makroklimatu i antropopresji* ukazał historyczny proces przemian klimatu i roślinności oraz terytorialnych zależności tych zmian. Na podstawie zaobserwowanych prawidłowości możliwe jest ustalenie prognozy klimatycznej dla Polski i świata. Istotnym czynnikiem jest tu ocieplanie klimatu związane ze wzrostem temperatury w północnej części Ziemi. Prowadzi to do poszerzenia stref upałów w skali światowej.

Referat ks. dr. Dariusza Dąbka (Katedra Filozofii Przyrody Nieożywionej KUL Jana Pawła II) zatytułowany *Metodologiczne granice naturalistycznej interpretacji biologicznej teorii ewolucji* został w pierwszej części poświęcony metodologicznej charakterystyce teorii przyrodniczych, z uwzględnieniem zasady naturalizmu metodologicznego, jak i zasady jednorodności epistemologiczno-metodologicznej. W części drugiej prelegent dokonał aplikacji zasad metodologicznych do teorii ewolucji, wskazując na potrzebę rozróżniania poziomów metodologicznych. Konsekwencją naruszenia zasady jednorodności jest problematyczne przejście od teorii ewolucji na poziom naturalizmu ontologicznego. Przyczyną kontrowersji związanych z biologiczną teorią ewolucji i jej interpretacjami jest właśnie, zdaniem prelegenta, spór pomiędzy naturalizmem metodologicznym i ontologicznym. Prof. dr hab. Stanisław Czachowski (Katedra Ekologii i Ochrony Środowiska UWM) zaprezentował wykład *Między ewolucjonizmem a kreacjonizmem – problem, czy konflikt pozorny?* Rozważając możliwość pogodzenia poznania przyrodniczego z wiarą religijną, prelegent stwierdził, że oba spojrzenia na przyrodę i rzeczywistość otaczającą człowieka nie są sprzeczne, ale dopełniają się i poszerzają horyzont ludzkiego poznania. W kwestiach dotyczących ewolucji biologia będzie sku-

piała się na problematyce mechanizmów ewolucji, zaś teologia i filozofia zajmuje się pytaniem o sens ewolucji.

Ks. dr hab. Edward Wiszowaty, prof. UWM (Zakład Teologii Dogmatycznej i Fundamentalnej) przedstawił temat: *Biblijny kerygmat o stworzeniu w kaznodziejstwie i katechezie*. Prelegent sformułował krytyczne stanowisko wobec recepcji wiedzy przyrodniczej w przepowiadaniu, wskazując na potrzebę odnowy tak, aby w aktywności duszpasterskiej uwzględniać współczesny stan nauki w kwestii początku życia i stworzenia człowieka.

Osiem referatów oraz dyskusję plenarną organizatorzy przewidzieli na ostatnią sesję konferencji. Prof. dr hab. Anna Lemańska (Katedra Filozofii Przyrody UKSW) przedstawiła temat *Kreacjonizm ewolucyjny jako alternatywa koncepcji inteligentnego projektu*. Omówiła przyczynę konfliktu między kreacjonistami fundamentalistycznymi, opierającymi się na dosłownej interpretacji tekstu Pisma Świętego w odniesieniu do kwestii przyrodniczych a ewolucjonistami. Ten zasadniczy konflikt znalazł swoją kontynuację w lansowanej od lat osiemdziesiątych XX w. koncepcji inteligentnego projektu (ID) jako alternatywy darwinizmu odwołującej się do argumentów przyrodniczych. Koncepcja inteligentnego projektu opiera się na stwierdzeniu istnienia w ewoluującej przyrodzie śladów działania inteligentnego Projektanta. Prelegentka wskazała na dwa spośród formułowanych argumentów: na nieredukowalną złożoność organizmów oraz odwołanie się do pojęć informacji i specyfikacji. Można je określić jako argumenty „z niewiedzy” nauk przyrodniczych. Stąd też trudno przyznać koncepcji inteligentnego projektu status teorii przyrodniczej, co nie znaczy, że należy wykluczyć możliwość powiązania ewolucjonizmu z kreacjonizmem, jak to się dzieje w ramach teorii kreacjonizmu ewolucyjnego.

Ks. prof. dr hab. Józef Turek (Katedra Filozofii Kosmologii KUL Jana Pawła II) w wykładzie *Filozoficzne wyjaśnianie subtelnych dostrojonych Wszechświata do życia biologicznego* odniósł się do kwestii dostrojenia praw i uwarunkowań, rządzących kosmosem, które są niezbędne do powstania, ewolucji i podtrzymania znanej postaci życia biologicznego. Wskazał na „kosmiczne zbiegi okoliczności”, będące subtelными dostrojeniami Wszechświata do życia biologicznego, formułując stanowisko filozoficzne wobec tych koincydencji. W tym kontekście można też wskazać na wartość wiary religijnej w rozszerzaniu możliwości poznawczych.

W kolejnym wystąpieniu zatytułowanym *Inteligentnie zaprojektowane organizmy – idea czy rzeczywistość?* dr Dariusz J. Michalczyk (Katedra Fizjologii i Biotechnologii Roślin UWM) przybliżył obraz wysoce skomplikowanej struktury organizmów żywych, podkreślając różnorodność i wielozłożoność obserwowaną w naturze. Stwierdził, że ewolucja biologiczna, oparta na zmia-

nach zachodzących pod wpływem wzajemnych odniesień wszystkich elementów przyrody, doskonalili organizmy inaczej niż chce to widzieć koncepcja inteligentnego projektu. Ewolucja wskazuje na samoistne zmiany w przyrodzie, które nie są ukierunkowane, gdy tymczasem w ramach inteligentnego projektu przyjmuje się wywoływanie określonych zmian poprzez celowe działanie. Stąd też inteligentne projekty mogą być traktowane co najwyżej jako idea, która może stać się rzeczywistością dopiero w przyszłościowej perspektywie w ramach biotechnologii.

Ks. prof. dr hab. Marian Kowalczyk (Katedra Teologii Pozytywnej UKSW) w referacie *Teoria ewolucji wobec wiary chrześcijan w ujęciu papieży, zwłaszcza Jana Pawła II* ukazał stanowiska papieży – Piusa XII (wypowiedzi z lat 1943 oraz 1950) oraz Jana Pawła II (wypowiedź z roku 1996) – wobec teorii ewolucji. Pius XII odnosił się do niej z daleko idącą rezerwą ze względu na brak dowodów, nie wykluczył jednak możliwości ostrożnego badania takiej ewentualności. Sprzeciwiał się jednak stanowczo poglądom ewolucjonistycznym negującym element boskiej kreacji świata, jak też próbom ewolucyjnego wyjaśniania pochodzenia człowieka. Jan Paweł II, rozwijając myśl Piusa XII, dostrzegł wartość nowych osiągnięć nauk przyrodniczych i zaakceptował naukowy status teorii ewolucji. Wiara chrześcijańska uznaje Boga za Stwórcę całego kosmosu, za Tego, który stoi u początku istnienia świata oraz go w istnieniu podtrzymuje. Szczególny wymiar wiara ta uzyskuje w osobie ludzkiej jako szczególnym stworzeniu oraz współpracowniku Stwórcy w odniesieniu do stworzenia.

W referacie zatytułowanym *Ewolucyjny model kreacjonizmu i jego funkcje wyjaśniające* ks. prof. dr hab. Józef M. Dołęga (Instytut Ekologii i Bioetyki UKSW) przedstawił model ewolucyjnego kreacjonizmu. Bóg jest tu postrzegany jako „Pierwsza Przyczyna” i „Pra-Źródło” wszelkiego istnienia. Wewnątrz stworzenia owa „Pra-Przyczyna” działa przez pośrednictwo przyczyn wtórnych, a ich wzajemne współdziałanie jest przedmiotem dociekań filozoficznych. Prelegent przedstawił także specyfikę współdziałania tych dwóch czynników na podstawie myśli filozoficznej Antonina D. Sertillangesa, Pierra Teilharda de Chardin, Karla Rahnera, Kazimierza Kłósaka, Claude’a Tremontanta, Tadeusza Wojciechowskiego, Ludwika Wciórki i Kazimierza Klośkowskiego.

Ks. dr Zdzisław Kunicki (Instytut Nauk Politycznych UWM) przedstawił temat *Między teorią a ideologią. Z ewolucjonistycznych teorii religii*. Podjął kwestię zakresu merytorycznego ewolucjonizmu kojarzonego z różnymi dziedzinami wiedzy ludzkiej oraz związany z tym problem ideologicznych pobocznych prowadzących do osiągnięcia celów pozapoznawczych. Na tle historycznego sporu między ewolucją a religią oraz nauką a teologią można śledzić zjawisko

ideologicznego wykorzystania teorii ewolucji w ramach ewolucjonistycznych teorii religii. Niektóre idee francuskiego oświecenia, odrzucające religię w imię postępu nauki, są przykładem takiego nadużywania refleksji naukowej dla celów ideologicznych.

Zagadnienie ewolucji w etologii rozważył ks. dr Jan Guzowski (Zakład Teologii Moralnej UWM). Etologia, jako nauka porównawcza zajmująca się studium zachowania zwierząt, formułuje elementy własnej nauki o wychowaniu. Etologia uwzględnia zarówno *przystosowania* do środowiska implikujące działania celowe, jak i *wyuczenia* przydatnych zachowań poprzez różnorodne doświadczenia kształtujące „wiedzę wrodzoną”. Etologia ludzka poszukuje podstaw zachowań człowieka sięgając po argumenty naukowe.

O. prof. dr hab. Zdzisław J. Kijas (Seraphicum Rzym; PAT Kraków) w przedłożeniu *Ewolucja stanowiska Kościoła wobec teorii ewolucji* zanalizował zmiany stanowiska Kościoła wobec teorii ewolucji. Przedstawił fazy interpretacji treści biblijnych o stworzeniu człowieka i świata w historii teologii, omawiając metodę literalną i alegoryczną Pisma Świętego oraz tzw. konkordyzm. Współczesne stanowisko Kościoła uwzględnia osiągnięcia nauk przyrodniczych. Jan Paweł II przypisał teorii ewolucji wysoką rangę ze względu na jej coraz lepsze osadzenie w materiale empirycznym.

Referaty i wystąpienia specjalistów zakresu biologii, filozofii i teologii wskazały na trzy obszary rzeczywistości dostępnej ludzkiemu poznaniu, które zbiegają się w ramach refleksji nad zagadnieniem ewolucji. Adekwatna analiza tej problematyki jest możliwa jedynie w ramach studium interdyscyplinarnego, uwzględniającego wyniki badań różnych dziedzin wiedzy.

KATARZYNA PARZYCH-BŁAKIEWICZ